

Láng Zsolt

Átló

(regényrészlet)

Kelet–nyugat irányban a várost kettészeli egy nyílegyenes, legalább három kilométer hosszú utca. Olyan hosszú, hogy négy nevet is adtak neki. Az ellipszis alakú „sziget” hosszanti irányában vág át a kelet–nyugati, négy név tagolta utca. Ezt keresztezi az észak–déli keresztutca, nem pont középen, hanem kicsit feljebb, az ellipszis keleti fókuszában. Ez a keresztutca a folyó régi medrét köti össze az új mederrel, és amikor megnyitották, Kőhíd volt a neve, majd a régi meder feltöltése és a kőhíd lebontása után Kazinczyra keresztelték.

Annak idején Bori nagyapja rendszeresen végigsétált rajta, főképp, miután az iparosok alenőkeként naponta akadt itt-ott elintézni valójára. Az Iparosotthon mellett szecessziós ház áll, gipszfejek néznek le a homlokzatról. A sarkon strázsáló Vigadót száz éve építtette a város, lakóinak hív multságára, majd a neológ zsidók bérelték ünnepeikre és péntek esti imádkozásaikra, egyéb napokon pedig klubok működtek benne, sokféle társasjátékot lehetett játszani, az újságírók is ide jártak, ha letelt a hivatali órájuk. Ezután lakóházak következnek, földszintjükön virágzó üzletek működtek. Itt lakott Bródy Ella néni, akinek a trafikja még azután is trafik maradt, hogy Ella nénit elgázostották. Az új trafikost mindenki Filtruska nénihez szólította, de nem csupán *filtruskárpácit* lehetett nála vásárolni, hanem lottót is. Bori egyszer, még kicsi gyerekként anyja kívánságára kihúzott egy tálkából hat apró korongot, és az ezekről leolvasott számokat tették meg. Kétezer lejt nyertek, és amikor a postás kihozta a pénzt, Skoda kapitány abban a percben elbiciklizett gesztenyenyelvért, és aznap csak azt vacsoráztak; tucátjával lebegtek a gesztenyenyelvek a vidám konyhában mint holmi pünkösdi jelenések. Gyerekkorában az ormótlan Auróra szálloda helyén állami könyv- és papírkereskedés szolgált a munkásosztály kulturális

felemelkedését, motorinával átítatott padlója úgy imbolygott, mintha hajófedélzeten járkálnának. Anyja gyerekkorában még megvolt a főtéri kisvasút, amely egykor Tarhegyig szállította a kirándulókat, nagyanyja gyerekkorában pedig vilamos is közlekedett itt.

– Az ország egyik legszebb főtere ez – mondotta Skoda kapitány –, a legarányosabb, a legotthonosabb, szabályos négyzet alakjával, középen a gondosan tervezett parkkal, amelyben ritka fafajták és cserjék, színes és egzotikus levelekkel vidámítják az embereket, akik viszont elég szomorúan hallgatják a főtérre felszerelt hangszórókból recsegő utasításokat.

Innen, a főtér sarkától, a három, egymásba nyíló belső udvart rejtő Fehér Háztól szaladt egy kora reggel Markovits Samu az Iparosotthonba, hogy elmondja Bori nagyapjának, amit hajnalban megtudott: gettóba kell hurcolkodniuk. A Petőfi utca mögött már kijelölték a házakat, neki is el kell hagynia hatszobás főtéri lakását, be kell költöznie a gettóba, ahol nemhogy külön szobájuk nem lesz, de három másik családdal fognak egyetlen lyukban szorongani. Sárközi csendőrpáncsnok köztük szólva egy vadállat, három nap alatt akar a környékről harmincezer embert a gettóba betuszkolni, hát mi van itt, drága Sándor, miért engedik ezt?

Rozoga csontjain hónapok óta egyre gyengülő, megtört testét és több zsáknyi gondot kellett cipelnie szegény Samunak, mégis öt perc alatt megtette a közel kilométeres távot. Talán erőt adott neki, hogy a gyönyörű Fehér Háztól, ahonnan azon a reggeli órán elindult, végig a Főtéren, majd a Kazinczy utcán, képzeletében sorban megjelentek az ismerősök, barátok, rokonok, látta az arcukat, hallotta a hangjukat. Magában pedig sorolta a neveket: Ösztereicherek, a földszinten végig az övék az üveg- és porcelánüzlet, következik Borgida fűszerkereskedése, a fenti

ablakokból Borgida Móric anyjának holland futómuskátlója a vitrinekig leereszkedik, Friedman-kelmeüzlet, Klein Elek vegyeskereskedése, Lőb Izrael lakberendező szalonja, az aranycirádás vitrinszegéllyel, Fleischmann-szövetárú, a pazar gyapjuszövetekkel, amelyek illata puhán ömlik ki a tükrös ajtókon, Fischer és Fried készruha üzlete, Weisz Gyula boltja, fent a mosolygó Weisz bácsi, aki az első világháborúban elvesztette mindkét lábát, ezért örökké kint ül az ablakban, a Keszler-féle kalapüzlet, Spitz Béla szalonja, Berger-rövidárú, Klein-cipő, Weisz Juliska kalapüzlete, Borghida ügyvéd vaserkélyes háza, Grünfeld-cipő, Müller-készruha, Bródy mama kőerkélyes háza, Bleier-bőrkereskedés, Schwartz és Lebovits posztóáruháza, a Fleischmann fiúk gyarmatáruháza, Guttmann-cipő, Goldstein-divatüzlet.

Fölcaplatott az Iparosotthon széles lépcsőjén, és ott állt izzadtan, kifogyva a szavakból Bori nagyapja előtt, akinek zavarában eszébe jutott, hogy adhatna Markovitsnak egy üveg konyakot a protokoll-készletből, vigye magával, de aztán lefújta segélyakcióját. Ki tudja, mi volna a következménye. Még a végén Markovitstól számon kérnék, honnan való a konyak, és abból neki is baja származna. Ez a Sárközi valóban egy állat. Nem volt mindig ilyen, de amióta bejöttek a németek, azzá vált.

Egyáltalán, mit keres itt Markovits, miért jön ide, az Iparosotthonba? Miért jön hozzá? Mit tehetne ő érte?

Állt Markovits Samu elgyötörten, csapzottan a szaladástól, meg attól is, hogy a szíve ki-kihagyott, szédült. Az utóbbi három évben egyre több a rossz hír, egyre csak záporoznak az újabb és újabb megszorítások, lassan mindenről le kell mondaniuk, bár igencsak örültek, hogyne örültek volna a Bejövételnek, a Bejövételkor rendezett ünnepségre bőkezűen adakozott ő is, a testvére, a szeszgyáros Elek egész marhacsordát vásárolt meg Kenéztől, a margitai számadótól, és ez a marhacsorda szolgált aztán ünnepi lakomául. Weisz Nándi a bort hozatta Tokajból a testvéröccsétől, hét hordó bort, a legjobbaktól, a furrmint meg a borok Bem apója, a szamorodni, édeset a hölgyeknek, szárazat az uraknak, bár köztudomású, hogy a tokaji édes vetekszik a száraz borok zamatával, annyira különleges.

Bori elképzelte a nagyapját, hogy ha akkor mégiscsak odaadja a konyakot, akkor talán más lett volna minden. Ha visszakíséri Markovitsot, és aztán, mint az Iparkamara elnöke, azt mond-

ja, nem, ezt nem tehetik meg, akkor vajon mi lett volna? Megváltozott volna valami? Vagy egyszerűen Sárközi lecsatolja a pisztolyát, és ott helyben agyonlövi a nagyapját, és akkor most ő aligha állna itt. Bár akkor már megvolt nagyapja összes gyereke. Tekintélyes polgár, jóban mindenkivel, természetesen a csendőrpáncsnokkal is, aligha lőtte volna fejbe. Persze ott volt még a Gestapo, sőt, a német hadtest-páncsnokság is a városban állomásozott.

Vajon félt? Féltette a gyerekeit? Öt hónapig még elnök úrnak szólították, aztán bevonult a Vöröshadsereg, és annyi. És akkor megtörtént az a másik futás is.

Ennek iránya a másik, a hosszabbik átlóval esett egybe. Amikor Miska érkezett a hírrel, hogy a mester urat elvitték az Otthonból, és most már vagy a szovjet páncsnokságon vannak, vagy kint az állomáson, Bori nagyanyja csupán a kötényt tette le, és talán erszényét rejtette a kebelébe, de ez lehet, csak későbbi feltételezés, ugyanis volt tizenhét lajosarany, amit nagyanyja őrizgetett, ez volt a hozománya, egy lecsúszott gazdag család maradványa, őrizgette a lajosaranyakat, hogy majd vész esetén előszedi, hát itt volt a vész, tény, hogy a lajosaranyak később soha nem kerültek elő, így azt találta ki a család, hogy odavesztek nagyapáért cserébe, de erről nem lehet a nagymamával beszélni azóta sem. Rohant hosszában, a közel két kilométeres távot tíz perc alatt szaladta le, ez még Bordás Ottó tanár elvtársnál is jó eredménynek számítana, és nem mondaná azt, hogy édes lányom, nem rontom le a bizonyítványodat, de tudnod kell, egy éticsiga is gyorsabb nálad! Szaladt végig a Kölcsey, Hadadyék előtt sem állt meg, igaz, akkor nem közlekedtek autók, nem állt meg a Báthory utcánál, sem a Károlyi köz előtt, a suszterájnál sem, átvágott az akkor még Kálvin térnek nevezett apró terecskén, elszaladt a templom mellett, miközben talán elrebegett egy Miatyánkot, de lehet, egész úton a Miatyánkot mormolta, mert állítása szerint az ima nemcsak fohász, hanem nyugtató is, megóvjuk vele magunkat a pánikba eséstől, mert aki pánikba esik, azon már Isten sem segíthet, elrohant egykori iskolája előtt, a posta előtt, a törvénytörés előtt, a börtön előtt, ahol akkoriban hatalmas teherautók jártak ki s be, mert a Vöröshadsereg fegyverraktárnak használta vastag falai miatt, amúgy lakatlan volt, a szuronyosok az embereket most vele szemben, egy keskeny utcácska végében, a Rákóczi iskola melletti

Muhi palotába zsúfolták össze, itt székelte ugyan- is a szovjet katonai parancsnokság.

Ha Bori a járda repedezett aszfaltjáról felpillantott, szomorú dolgokat látott, az egykor szép homlokzatok helyén málladozó falak taszították a tekintetét, villanykábelek és tartóvasak lógtak, fityegtek a falakból, lyukas csatornák körül kifeslett deszkák, vízmállasztotta, penészes szélű vakolatkráterek, megfeketedett téglasebek virítottak. Riasztó címereket szegeztek a régiekre, tiltottá vált domborműveket és feliratokat vertek le, gázcsöveket vezettek el a kapuk fölött, ormótlan, sárga dobozokból kiinduló karvastagságú csöveket. A járdákat is összetúrták, hepehupás lett minden. A sötét kapualjakból vizelet szaga csapott arcába, de hát amúgy sem lépett volna oda be soha, nem ismert senkit, mintha nem emberek élnének ezekben a lakásokban, hanem kísértetek. Arcukon riadalom, az idegenség egyre növekvő zavara és egyre erőszakosabb tehetetlensége. A nyugalmat hírből sem ismerik. A lépcsők puhán lekerekített szegélyét is fenyegetőnek érzik. A kilincsek kézmelegre vágyó hűvösségétől megborzonganak, és sötétben kémlelnek jobbra-balra, rettegve attól, hogy valakik visszatérnek, és számon kérik rajtuk, miért mocskolták össze a falakat. De hát senki nem kér számon semmit. Hol vannak azok, akik itt éltek? Hol van a lépcsőház nyugalma, hol a cirádás falikútja? Hol vannak azok az illatok, amelyek ezekből a konyhákból áradtak a folyosókra? Hol vannak azok a gyömbéres mézesek, azok a rejtélyes rajzolatú márványtésztek, azok a mezőillatú flódnik? Bori nagyanyja Etelka napra megsüt belőlük ezt-azt, közben mindig előadja, hogy hatvan-kettőben, mielőtt Sóniék a szomszédjukból elmentek, búcsúlakomájukon húszféle sütemény díszelgett az asztalon. Legalább húszféle! Talán az ablakkeret szétmálló fájának repedéseiben még ott kapaszkodik a mazsolás dióstekercs kábitó aromája, a fahéjas almatorták pergelt cukorillata. Haj, a Sóni Lilike farácsos almatortája... Ki tudja már a legendás toportorta, a majomkenyér, a rádiósszelet recipéjét? Vagy a diós habcsók megfelelő keménységét beállítani? Ki ismeri a reggeli tejeskávéhoz elmajszolható vaníliás kifli töltelékét? Rumosszelet, zserbó, aranygaluska, rizskók, fatörzs, macskanyelv?

Lób Aranka karamelles tallérja? Ha néha valaki megsüti valamelyiket, az illat árván kering a város fölött. Hol vannak azok a kosarak, amelyekben a ropogós zsemlek a strandra mentek, hogy ott Jelinek Sándor csíkos napernyői alatt a gyékénasztalkákra kerülve, megegyjenek? Hol vannak azok a kétszáz wattos izzósorral megvilágított mézárskékek, ahol tömött sorokban csüngtek a szebbnél szebb húsok? Hol vannak a kristálycsillárral megkoronázott termek, ahol az első bál izgalmától kipirult lányok az előcsarnok büféjéből vásárolt mentolos cukorkát szopogatták? Hol vannak az üveg dugóval légmentesen lezárható parfümös szelencék? A selyemkendők, amelyek rebbenésnyi érintéssel felitatják a verejtékcseppeket? A jólvasalt pantallók, a lábra szabott bőrcipők, a cipők talpa alatt a tisztára sepert járdák, a virágládás járdaszegélyek, a repedésmentes házfalak, a portalan utcai padsorok? Hol vannak az árnyas főtéri nyárikertek, ahol a pecsét nélküli abroszokon szervírozott gyümölcsparfékból friss málnaszemek mosolyognak ki, ahol a pincérek pusztája jelenléte nem kényszeríti a vendégeket arra, hogy zokszó nélkül, mi több, készségesen bólogatva betermeljék a megsavanyodott krémesekeket is.

Elvettek tőle valamit, ezt érezte kicsi kora óta. És hirtelen ráébredt, miért van benne ez az érzés.

– Az ember párbeszédet folytat önmagával, és ez jó. Ismerje meg a testét, a lelkét, tudja meg, mi mit jelent. De nem csupán saját magával, hanem a múltjával is párbeszédben kell állnia. Ám lehet-e beszélgetni üres házakkal? Lehet-e beszélgetni a múlttal, amelyből kiradírozták a szereplőit? Másfelől pedig hogyan lehetne beszélgetni azokkal, akiknek élete egy kiradírozott múltba nyúlik vissza? Hogyan beszélgethetnék nagyanyámmal, aki olyan múltban élte le élete jó részét, amelyről említést sem tesz senki?

Boriban mélyen élt ez a város, csukott szemmel is eligazodott benne, ám egy ideje egyre jobban félt a váratlanul arcába csapódó fagyos szélfutamoktól. Egy-egy kapualjból, nyitva felejtett ablakból, falon tátongó repedésből, vagy barátságosnak tűnő utca torkolatából kósza hordaként, némán és láthatatlanul csapott le rá. Egyre bizonytalanabban sétált végig a városon.

– Honnan nő ki ez a jelen, ha senki nem ismeri a múltját?